

Prenošenje naglasaka na prednaglasnicu

Ćorluka, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:472814>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Barbara Čorluka

Prenošenje naglasaka na prednaglasnicu

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za suvremeni hrvatski jezik
Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Barbara Čorluka

Prenošenje naglasaka na prednaglasnicu

Završni rad

Područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 4. rujna 2020.

Barbara Golubić, O1222254-73

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Hrvatski standardni jezik ima četiri naglasaka – kratkosilazni, kratkouzlazni, dugosilazni i dugouzlazni. U hrvatskom standardnom jeziku postoje riječi koje imaju vlastiti naglasak (naglasnice) i riječi koje ga nemaju (nenaglasnice). Nenaglašene riječi zajedno s naglašenim riječima čine naglasnu cjelinu. U nenaglašene riječi ili nenaglasnice ubrajaju se prednaglasnice ili proklitike te zanaglasnice ili enklitike. Prednaglasnice se u izgovoru oslanjaju na riječ iza sebe, a zanaglasnice se oslanjaju na riječ ispred sebe. Obuhvaćanje prednaglasnice naglaskom naziva se pomicanje naglasaka. U hrvatskom standardnom jeziku naglasak se obavezno prenosi na prednaglasnicu u izgovornoj cjelini koju čini: prijedlog i enklitički oblik zamjenice (*ná me, pó te, zâ nj*), niječna čestica *ne* i glagol (*nè znām, nè vidīm*), prijedlog i I *mnôm* (*sà mnōm*). U svim ostalim slučajevima prenošenje naglasaka na prednaglasnicu nije obvezno. Postoje dva tipa pomicanja naglasaka na prednaglasnicu: *oslabljeno* pomicanje u kojem prednaglasnica ima kratkouzlazni naglasak i *neoslabljeno* pomicanje u kojem prednaglasnica ima kratkosilazni naglasak. U hrvatskom jeziku naglasak se prenosi s imenica, zamjenica, glagola, a uobičajeno je i prenošenje naglasaka u ustaljenim izrazima. Istraživanje se temelji na proučavanju govora voditelja s nekoliko javnih televizija (HRT, Nova TV, RTL Televizija). Cilj je istraživanja analizirati govor javnih medija, uočiti pridržavaju li se voditelji i novinari norme pri prenošenju naglasaka na prednaglasnicu te trebaju li oni poslužiti kao uzor pri pravilnom naglašavanju.

Ključne riječi: naglasak, norma, prednaglasnica, mediji

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Naglasni sustav hrvatskog jezika	2
2.1. Odstupanja od norme.....	2
3. Prenošnje naglasaka na prednaglasnicu	5
3.1. Naglasnice i nenaglasnice.....	5
3.2. Pomicanje naglasaka	6
3.2.1. Oslabljeno pomicanje naglasaka	8
3.2.2. Neoslabljeno pomicanje naglasaka	8
3.3. Prenošnje naglasaka s imenica	9
3.3.1. Imenice a-vrste	9
3.3.2. Imenice e-vrste	10
3.3.3. Imenice i-vrste.....	10
3.4. Prenošnje naglasaka sa zamjenica	11
3.5. Prenošnje naglasaka kod glagola.....	11
3.6. Prenošnje naglasaka u ustaljenim izrazima	12
4. Istraživanje.....	13
4.1. Opis istraživanja	13
4.2. Rezultati istraživanja	14
4.2.1. Prenošnje naglasaka s glagola	14
4.2.2. Prenošnje naglasaka sa zamjenica.....	14
4.3. Zaključak istraživanja.....	15
5. Zaključak.....	16
6. Literatura.....	17

1. Uvod

Tema ovog završnog rada prenošenje je naglasaka na prednaglasnicu. Na početku rada predstavlja se naglasni sustav hrvatskoga jezika, pravila naglašavanja u hrvatskom standardnom jeziku te odstupanja od tih pravila. U sljedećem poglavlju – *Prenošenje naglasaka na prednaglasnicu* objašnjava se razlika između naglašanih i nenaglašanih riječi, a zatim se konkretno govori o pomicanju naglasaka, vrstama pomicanja naglasaka te o pomicanju naglasaka s različitih vrsta riječi. U poglavlju *Istraživanje* donosi se opis i cilj istraživanja, a zatim zaključak istraživanja u kojemu su naglasci podijeljeni po vrstama riječi. Na kraju rada, iznosi se zaključak. Ovaj rad velikim se dijelom oslanja na *Hrvatsku gramatiku* E. Barić i suradnika koja propisuje pravila prema kojima se određuje poštivanje ili nepoštivanje norme u istraživačkom dijelu. Osim prethodno navedene gramatike, oslanja se i na *Gramatiku hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silića i I. Pranjkovića koja je također bitna pri iznošenju pravila i odmaka od norme. Nadalje, u radu se spominje i znanstveni rad autorice Helene Delaš – *Naglasak na proklitici*, u kojem autorica ističe neke probleme suvremenih hrvatskih gramatika te nešto detaljnije obrađuje prenošenje naglasaka u različitim vrstama riječi. Rad se također oslanja i na djelo autorice Blaženke Martinović – *Na putu do naglasne norme – oprimjereno imenicama* te knjigu *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* S. Vukušića i drugih, a iznose se i tvrdnje M. Milasa u članku *Prenošenje silaznoga naglasaka na prednaglasnicu (Je li ispravno Radim u školi. ili Radim u školi?)*. Istraživanje je provedeno na primjerima iz javnog života. Analizirani su govori voditelja s Nove TV i RTL-a, te HRT-a. Promatra se njihovo prenošenje naglasaka na prednaglasnicu kod glagola s česticom *ne*, te u ostalim slučajevima kada je prenošenje naglasaka na prednaglasnicu neobavezno. Cilj je rada predstaviti normu hrvatskog standardnog jezika u okviru prenošenja naglasaka na prednaglasnicu te prikazati koliko se ta norma poštuje u uporabi.

2. Naglasni sustav hrvatskog jezika

Naglasak (akcent) je istodobni ostvaraj siline, tona i trajanja. Hrvatski standardni jezik ima četiri naglaske – dva kratka: kratkosilazni (˘) i kratkouzlazni (˙), te dva duga: dugosilazni (ˆ) i dugouzlazni (ˊ). Naglasci, zajedno sa zanaglasnom dužinom (-) zovu se prozodijske (naglasne) jedinice, prozodemi. (Barić i dr., 2005: 67) Prozodemi se međusobno razlikuju prozodijskim obilježjima: silinom (jačinom, intenzitetom), kretanjem tona (intonacijom) i trajanjem (kvantitetom). (Barić i dr., 2005: 67) Prozodemi imaju dvojaku ulogu: prozodijsku, odnosno naglasnu te razlikovnu, prijenosnu u primjerima istovjetnosti dvaju ili više izraza riječi (/gràd/ ~ /grâd/; /žènē/ ~ /žène/ (G jd. ~ N mn.) (Barić i dr., 2005: 73) U pravilu, u hrvatskom jeziku jedna riječ ima jedan naglasak, međutim, postoje i „riječi koje mogu imati i dva naglaske od kojih je jedan obično glavni, dominantan.“ (Barić i dr., 2005: 66) U takve primjere ubrajaju se duži superlativi pridjeva i priloga: *nâjdalekovidniji*, *nâjpotpùnije* (i *nâjpotpùnije*) i složenice sa spojnikom Ø: *Drávatrànsport*, *Zágrebtèkstil*. (Barić i dr., 2005: 67) U hrvatskom jeziku jednosložne riječi imaju samo silazne naglaske: *pàs*, *nôs*, *gròb*. Dvosložne riječi na prvome slogu mogu imati sva četiri naglaske: *rìba*, *sûša*, *nòga*, *rúka*. Trosložne riječi također mogu imati sva četiri naglaske na prvome slogu, a na drugome, trećemu, četvrtome itd. mogu imati samo uzlazne naglaske: *pronàlazak*, *prohódati*, *beskičmenjáštvo*, *niskokalòričnòst*. Na zadnjemu slogu nema naglaske. (Silić, Pranjković, 2007: 20) Zanaglasna dužina ne može biti jedina prozodijska jedinica u riječi, stoga se veže uz naglasak ispred sebe te pripada ili osnovi riječi (*šèšīr*; *òdāvno*) ili obličnim (*rúkōm*) i tvorbenim (*doslòvcē*) nastavcima. (Barić i dr., 2005: 69-70)

2.1. Odstupanja od norme

Odstupanja od pravila o raspodjeli naglasaka u hrvatskom standardnom jeziku primarno se odnose na silazne naglaske na nepočetnom slogu riječi. (Barić i dr., 2005: 70) U pravilu, silazni naglasak na nepočetnom slogu riječi ne prihvaća se, međutim, „standardni jezik nije statičan već elastično stabilan.“ (Martinović, 2014: 22) U knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* navodi se kako je „Nepočetni slog u stranim riječima, složenicama i vlastitim imenima donekle otvoren i naglascima neuzlazna tona (*asistènt*, *primoprèdaja*, *Miláno*, *Austràlija*).“ (Vukušić i dr., 2007: 26) Kao što B. Martinović u članku *Odmaci od*

preskriptivne naglasne norme navodi, u normativnim priručnicima hrvatskog jezika posuđenice se većinom prozodijski prilagođuju (*bifē, bidē*), međutim, u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* javljaju se i naglasno neprilagođeni likovi koji su česti u govornoj praksi, npr. *bidē, bifē*. (Martinović, 2006: 250) Silazni naglasci se, osim u imeničkim složenica (*jugozâpad, brodovlâsnik*), javljaju i u pridjevnim složenicama u kojima „naglasna norma prihvaća mogućnost dvaju naglasaka“ (*polùpismen i polùpismen*). (Martinović, 2006: 252) Pri naglašavanju vlastitih imena, silazni naglasci na nepočetnim dopušteni su „jer je potrebno uvažavati osobne, mjesne i dr. značajke (*Marijâna, Lukrêcija; Morozîn, Ćehök*).“ (Martinović, 2006: 252) Silazni naglasci na nepočetnom slogu pojavljuju se i u kraticama koje se izgovaraju nazivima početnih slova: *esadê* (SAD), *hadezê* (HDZ), te u G. mn riječi s nepostojanim *a* i *s* uzlaznim naglascima u ostalim padežima: *iskûstāvā – iskûstāvā*. (Barić i dr., 2005: 71) U knjizi autorice Helene Delaš – *Hrvatska preskriptivna akcentologija* (2013.) cijelo poglavlje posvećeno je problemu silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima. Autorica spominje četiri struje koje se stvaraju oko toga problema. Prvu struju čini skupina koja smatra da, teorijski, svugdje moraju doći novoštokavski naglasci, međutim, praksa je drukčija. Druga skupina tvrdi da se silazni naglasci na nepočetnim slogovima trebaju zadržati kako posuđenice „ne bi postale izgovorno autentičnim riječima, tj. usvojenicama.“ Treća struja zalaže se za očuvanje novoštokavskoga naglasnog sustava te silazne naglaske na nepočetnim slogovima smatra nenormalnima, a četvrta skupina tvrdi „da zakon o ograničenju intonacije u nepočetnim slogu djeluje, a da je razmatrana pojava rubna, ali nije zanemariva pa se u „uporabnoj“ normi širi distribucijsko polje silaznog naglasaka.“ (Delaš, 2013: 19) U zaključku navodi da kao opći putokaz trebaju poslužiti jezični priručnici, iako su ponekad u nesuglasju s praksom. (Delaš, 2013: 20)

Promjenjivi naglasni tipovi ubrajaju se pod odmake u naglasnoj normi. Takvih (promjenjivih) naglasnih tipova u hrvatskom jeziku 67, od kojih su neki istoslogovni – s promjenom tona, trajanja ili tona i trajanja, a neki neistoslogovni – s promjenom mjesta, mjesta i tona, mjesta i trajanja te mjesta, tona i trajanja. Kao primjer, promjenjivi naglasni tipovi s istoslogovnom preinakom odnose se na naglasak L jd. imenica *rok, led, plač, dlan...* (Martinović, 2006: 254).

Izostanak naglasne dužine također se prepoznaje kao odmak od naglasne norme. Često se pojavljuje u razgovornom jeziku, međutim primjeri se mogu naći i u *Hrvatskom*

enciklopedijskom rječniku u kojemu se izostavlja prezentska dužina iza dugouzlaznih naglasaka – *rástem, vúčem*. (Martinović, 2006: 255)

Pomicanje naglasaka „ulijevo“ je još jedan odmak od norme hrvatskog standardnog jezika. Osim u praksi, javlja se i u novijim jezičnim priručnicima hrvatskoga jezika pa se tako u svim rječnicima javlja *knjižēvnōst* umjesto *knjižévnost*. (Martinović, 2006: 255)

3. Prenošenje naglasaka na prednaglasnicu

3.1. Naglasnice i nenaglasnice

S obzirom na naglasak, u hrvatskom književnom jeziku razlikuju se riječi koje imaju vlastiti naglasak, to su naglašene, toničke ili samostalne riječi, naglasnice, i riječi koje nemaju vlastitog naglasaka koje se nazivaju nenaglašene, atoničke ili nesamostalne riječi, nenaglasnice (klitike). U govoru se nenaglasnice vežu uz naglasnicu i s njom čine izgovornu, odnosno naglasnu cjelinu. (Barić i dr., 2005: 66)

Nenaglasnice mogu biti prednaglasnice (prisonjenice ili proklitike) i zanaglasnice (naslonjenice ili enklitike). Prednaglasnice se vežu za riječ iza sebe te mogu postati naglašene (za razliku od zanaglasnica). U prednaglasnice ubrajamo sve jednosložne prijedloge te neke dvosložne (*među, mimo, nada, poda, prema*) i trosložne (*umjesto*) i sve prijedloge složene s prijedlogom *iz* (*između, iznad*); veznike (*a, i, ni, da, kad*) te niječnu česticu *ne*.

Prednaglasnice ostaju nenaglašene kada se nađu ispred riječi s uzlaznim naglascima: *u vòdi, bez nàde, po ljepòti, na jèziku, ne zòvi*. Naglašene postaju kada se nađu ispred riječi sa silaznim naglaskom, tada se naglasak s naglasnice pomiče na prednaglasnicu. To pomicanje uvjetovano je leksički i morfološki: *ù grād, ù zoru, prèd zoru, pò vodu, nè znām*. Također, postaju naglašene i kada se nađu ispred pauze: *i živòtinje î, štò je vázno, ljûdi*. (Barić i dr., 2005: 71-72)

Zanaglasnice se vežu uz naglašenu riječ ispred sebe i, kao što je već spomenuto, uvijek su nenaglašene. One mogu biti zamjениčke, glagolske te vezničko-upitno *li*. U zamjениčke zanaglasnice ubrajaju se nenaglašeni oblici ličnih zamjenica (*me, te, ga, mu, joj, ju (je), ih itd.*) i nenaglašeni oblici povratne zamjenice (*se, si*). Glagolskim zanaglasnicama pripadaju nenaglašeni oblici prezenta glagola *biti* (*sam, si, je, smo, ste, su*), nenaglašeni oblici prezenta glagola *htjeti* (*ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će*) i nenaglašeni oblici aorista glagola *biti* (*bih, bi, bi, bismo, biste, bi*). (Barić i dr., 2005: 72) „Enklitički oblici glagola *biti* naglašeni su samo kad imaju rečenični naglasak, npr. *Àko tî nè ni, jâ bîh*.“ (Barić i dr., 2005: 72)

Na granici nenaglašene i naglašene riječi, odnosno prednaglasnice i naglasnice, događa se jednačenje po zvučnosti, npr. *pred kućom* > [prètkućòm], *s bratom* > [zbràtom]. Nadalje, na toj granici javlja se i udvajanje suglasnika, istovjetna ili ne, npr. *od danas* > [od:ànas], *pod tim* > [pòt:ìm]. (Silić, Pranjković, 2007: 30).

Na granici naglašene riječi i zanaglasnice kao i na granici prednaglasnice i naglašene riječi promjene se očituju isključivo u izgovoru pa se tako u prvotnom također događa jednačenje po zvučnosti: *bos bi* > [bôzbi], *čitat će* > [čítaće] (u ovom slučaju događa se i ispadanje suglasnika *t*). Udvajanje suglasnika očituje se u ovim primjerima: *blag ga* (ne zanima) > [blâgga] (ne zanima) > [blâg:a] (ne zanima), *grub bi* (tu loše prošao) > [grûbbi] tu loše prošao > [grûb:i] (tu loše prošao). (Silić, Pranjković, 2007: 31-32)

3.2. Pomicanje naglaska

U *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr., 2005.) navodi se sljedeće: „U spoju prednaglasnice i naglasnice djeluje ista zakonitost o raspodjeli naglasaka kao i u naglasnicama. Naglasak prednaglasnice nije svojstvo nje same jer ga ona dobiva samo pod određenim uvjetima, naslonjena na naglasnicu s kojom čini izgovornu cjelinu. Narav naglaska prednaglasnice ovisi o riječi uz koju je ona vezana, odnosno o naglasnim svojstvima naglasnice.“ (Barić i dr., 2005: 91) Obuhvaćanje prednaglasnice naglaskom naziva se pomicanje naglaska, iako Delaš u svome radu tvrdi kako naglasak ne prelazi na prednaglasnicu, nego se na njoj samo očituje, jer, kao što je već spomenuto, naglasak nije obilježje dijela, već cjeline. (Delaš, 2003, 21) „Na prednaglasnicu se prenose silazni naglasci: dugosilazni (^) i kratkosilazni (˘)“ (Vukušić i dr., 2007: 29) Postoje dva tipa pomicanja naglaska, a to su: *oslabljeno* i *neoslabljeno* pomicanje. Iako pomicanje naglaska može i izostati, u standardnom je jeziku naglasak obavezno na prednaglasnici u izgovornoj cjelini koju čini: prijedlog i enklitički oblik zamjenice: *ná me, pó te, zâ nj*; niječna čestica *ne* i glagol: *nè znām, nè vidīm*; prijedlog i I *mnôm: sà mnôm*. (Barić i dr., 2005: 91-92) Međutim, ta propisana norma ne navodi s kojih je riječi s obzirom na broj slogova pomicanje obavezno, a s kojih fakultativno. Promatrajući primjere iz *Hrvatske gramatike*, zaključuje se da su glagoli jedina vrsta riječi koja bez iznimke primjenjuje pravilo o pomicanju naglaska, a „to se daje objasniti činjenicom što je prenošenje naglaska na niječnicu većinom u cijeloj paradigmi, pa se i ne javlja u okviru paradigme neistoslogovna preinaka.“ (Vukušić i dr., 2007: 29) Nadalje, naglasak se pomiče s jednosložnih i dvosložnih oblika koji, ukoliko su deklinabilni, mogu postati trosložni, a tada riječi koje deklinacijom postanu trosložne imaju naglasak na prednaglasnici kao i njihovi osnovni oblici. (Delaš, 2003: 24-25) Naglasak unutar cjeline koja ima više od jedne prednaglasnice najčešće se prenosi samo na riječ koja je prva do naglasnice, a pojave pomicanja na početak govorne riječi vrlo su

rijetke: *ì ne znā, nì u grād*. Postoji i različito prenošenje unutar paradigme: *brijēg – nà bregove, ù grād – ù gradove*. Pomicanje je u javnoj uporabi prihvaćeno u glagola, a s obzirom da ga je teže provesti u imenica, posebice višesložnih, ostavlja se prostora i naglasnim jedinicama bez pomaka siline na prednaglasnicu: „U suvremenom se naglašavanju očituje tendencija rjeđeg prenošenja naglasaka na prednaglasnicu, i ta je tendencija jača što je riječ duža.“ (Vukušić, 2007: 29) U razgovornome jeziku prijenos naglasaka na prednaglasnicu često izostaje, posebno pri oslabljenom prenošenju. U uporabi rjeđe je prenošenje naglasaka s višesložnih riječi, npr.: *u vlàkovima*; s antroponima: *do Slāvka*. Stabilnije je prenošenje na jednosložnu prednaglasnicu (*ù kuću, dō grāda*) od onog na dvosložnu prednaglasnicu (*izà kućē/iza kùće, ìznad grāda/iznad grāda*) te na prijedloge *preko, između, pokraj: preko pòlja, između brāće*. (Martinović, 2014: 102) Gordana Varošaneć Škarić u radu *Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općemprihvaćenom hrvatskom izgovoru* provodi istraživanje u kojem ispituje poželjnost prenošenja naglasaka na proklitiku u govornika hrvatskog jezika te također dolazi do zaključka da „Znatan broj ispitanih primjera pokazuje da suvremenom prihvaćenom izgovoru nisu poželjna prelaženja silaznih naglasaka s jednosložnih, dvosložnih riječi jednako kao i s višesložnih.“ (Varošaneć Škarić, 2003: 484) Hrvatske gramatike uglavnom su propisivale dosljedno prenošenje naglasaka na prednaglasnicu, posebice kod jednosložnih i dvosložnih riječi, međutim *Hrvatska gramatika* E. Barić i drugih te knjiga *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* po tom su pitanju nejasni. U *Hrvatskoj gramatici* prvo se navodi da prednaglasnice postaju naglašene kada se nađu ispred riječi sa silaznim naglascima, a onda se navodi kako pomicanje može i izostati, što je čak i češće, dok se u knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* navodi kako „pomicanje naglasaka nije obvezatno u književnome jeziku“ (Vukušić i dr., 2007) te kako je u suvremenom književnom jeziku prenošenje sve rjeđe, a osobito kada je naglašena riječ duža. Međutim, poslije u knjizi daju se primjeri oslabljenog i neoslabljenog prenošenja. (Milas, 2014: 136) U *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* I. Pranjkovića i J. Silića ne govori se o prenošenju silaznoga naglasaka na prednaglasnicu. Prenošenje naglasaka također je i regionalno obilježeno. U nekim dijelovima Hrvatske (Zadar, Split, Požega, Osijek, Slavonski Brod...) naglasak se na prednaglasnici i dalje ostvaruje vrlo živo (Martinović, 2014: 99-100), dok „u većini kajkavskih i čakavskih govora te govora većih gradova na tome području naglasak se ne prenosi.“ (Milas, 2014: 135)

3.2.1. Oslabljeno pomicanje naglasaka

Pri oslabljenom pomicanju naglasaka prednaglasnica ima kratkouzlazni naglasak (´) umjesto kratkosilaznog (˘) i dugosilaznog (ˆ) naglasaka naglasnice. To je tzv. novije pomicanje. Naglasak se pomiče s imenica, zamjenica, pridjeva i rednih brojeva u svezama s prijedlozima i veznicima (*i, ni*): *òd kuće, iz svōga stāna, nà prvōm katu, nì jā, ì drugī*; a s glagola u vezi s negacijom *ne*: *nè znām, nè čujēm*. (Barić i dr., 2005: 92)

3.2.2. Neoslabljeno pomicanje naglasaka

Pri neoslabljenom pomicanju naglasaka prednaglasnica uvijek ima kratkosilazni (˘) naglasak. Ostvaruje se kada je silazni naglasak na mjestu praslavenskoga iskonskog silaznog, ali da to pravilo više ne vrijedi pokazuje primjer imenice *jezero*, gdje je cirkumfleks (silazni) i očekivalo bi se da će se izgovoriti – *ù jezero*. (Martinović, 2014: 99)

Naglasak se pomiče samo s nekih imenica, zamjenica, brojeva i glagola, što znači da je pomicanje leksički uvjetovano, te u određenim morfološkim kategorijama i morfološki uvjetovano.

Prema *Hrvatskoj gramatici* E. Barić i drugih, naglasak se pomiče:

1. s jednosložnih i dvosložnih imenica m. i ž. roda koje u N jd. (i A ako je jednak N) imaju jedan slog s ˆ naglaskom, npr. *grād - ù grād, prèko grāda*
2. s dvosložnih imenica m. i ž. roda koje u N jd. imaju nepostojano *a*, a u G jd. isti naglasak kao i u N. jd, npr. *mīsao, mīsli - ìzvan mīsli*
3. s dvosložnih imenica srednjeg roda s kratkosilaznim naglaskom koje u N i G imaju po dva sloga, a u osnovnom slogu imaju slogotvorni /r/ ili samoglasnik /o/: *ù grlo, nā srce, nā nebo*
4. s dvosložnih imenica srednjeg roda s ˘ naglaskom koje u N i G imaju po dva sloga, a u osnovnom slogu imaju slogotvorni /r/ ili samoglasnik /o/, npr. *zrno, brdo*,
5. s imenica m. i ž. roda koje u N. jd imaju dva sloga, a u G jd. tri sloga i kojima je u N ˘ naglasak, a drugi je slog dug, npr. *pr̄sten - pòd prstēnom, òblāk - ù oblāke*

6. sa šezdesetak imenica ž. r. koje u N. jd završavaju na /a/ i imaju uzlaznu intonaciju u predzadnjem slogu, a u DA jd., NA mn. Naglasak se pomiče u prvi slog i intonacija se mijenja u silaznu, npr. *gláva - nà glāvu, vòda - pò vodu*
7. s 2. i 3. jd. aorista na negaciju: *nè ukrāde, nè zàdržā*
8. s glavnih brojeva, npr. *ù dvije rûke, zà trī sāta*
9. sa zamjenica i s instrumentalnih oblika zamjenica *mnôm* i *tòbôm*: *zà što, sà mnôm, nād tobôm*
10. sa zamjenica *mène, tèbe, sèbe, njèga* na prijedlog koji završava suglasnikom kada se umjesto naglašenog oblika zamjenice upotrijebi nenaglašeni: *me, se, te, nj*; prijedlog tada dobiva dugi *a* na kraju, npr. *ùzā se, pòdā nj* (Barić i dr., 2005: 93)

Važno je napomenuti da i nakon oslabljenog i nakon neoslabljenog pomicanja naglasaka slog samostalne riječi ne mijenja kvantitetu, odnosno ostaje dug ili kratak kakav je i bio: *pokràj nās, nà glāvu*. (Barić i dr., 2005: 93)

3.3. Prenošnje naglasaka s imenica

U hrvatskom standardnom jeziku prenošenje naglasaka na prednaglasnicu s imenica vrši se vrlo rijetko i to uglavnom u sklopovima koji su dobili stalni izričaj (*nà glāvu, kòd kućē, nà strānu, nà zīmu*) (Delaš, 2013: 43). Međutim, navedeni će biti i ostali primjeri iz knjige *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (2007.) u kojima je to moguće.

3.3.1. Imenice a-vrste

Kod imenica muškog roda s nastavkom *-Ø* u nominativu jednine primjeri prenošenja, i to neoslabljenog su: *nà brijeg, ù grad, pòd zub, zà nōs, ù vrh*. (Vukušić i dr., 2007: 53) U imenicama u kojima je kratkosilazni naglasak samo u N (AV) jednine, a u svim se ostalim padežima mijenja u kratkouzlazni (N. jd. *gròb, gròš* – G. jd. *gròba, gròša*) prenošenje je oslabljeno, iako vrlo rijetko: *ù grob, pò groš*. U imenicama u kojima je dugosilazni naglasak samo u NAV jednine, a u drugim je padežima jednine i kratke množine kratkouzlazni te u dugoj množini dugouzlazni ili kratkouzlazni (*Bêč, dvôr*), prenošenje je neoslabljeno: *ù Bêč,*

nà dvōr. (Vukušić i dr., 2007: 52) Kod imenica s dugosilaznim naglaskom na prvom slogu prenošenje naglaska na prednaglasnicu je oslabljeno, međutim, odvija se rijetko: *pòd lākat, zà āndela, ù Kārlovac* (stalna sintagma). Isto tako, prenošenje je rijetko i kod imenica s dugosilaznim naglaskom na prvom slogu i zanaglasnom dužinom na drugom slogu: *pòd Vrātnīk* (Vukušić i dr., 2007: 48) Nadalje, kod imenica koje na prvom slogu imaju kratkosilazni naglasak, kao npr. *dlàn, stārac* prenošenje je oslabljeno: *nà dlan, zà stārca*, a isto tako i kod imenica kod kojih je zanaglasna dužina uvijek na drugom i kratkosilazni naglasak na početnom slogu: *ù korāk, pò dinār*. (Vukušić i dr., 2007: 49)

3.3.2. Imenice e-vrste

Oslabljeno prenošenje naglaska kod imenica ženskog roda e-vrste koje imaju kratkosilazni naglasak na prvom slogu vidi se u sljedećim primjerima: *pòd jabuku, ù jagodi, ùz dlaku* (Vukušić i dr., 2007: 84, 85)

U imenicama e-vrste s istoslogovnim preinakama, kao npr. u imenicama *gláva, vójska* (u kojima nominativni dugouzlazni naglasak ostaje u GLI jd. i u GDLI mn., a u ostalim padežima prelazi u dugosilazni) prenošenje naglaska odvija se neoslabljeno: *ù glāvu, nà vōjsku*. (Vukušić i dr., 2007: 85-86) Slično tome, kod imenica kao što su *gòra i zòra* (u kojima se kratkouzlazni naglasak mijenja u kratkosilazni u A i V jd. i u NAV mn.), prenošenje je također neoslabljeno: *ù goru, prèd zoru* (Vukušić i dr., 2007: 87).

3.3.3. Imenice i-vrste

U knjizi *Naglasak u hrvatskome književnome jeziku* (2007.) navodi se kako „u imenica ženskog roda s nultim nastavkom pomicanje naglaska nije obvezatno u standardnom jeziku. Kada se i provodi, običnije je samo u jednosložnica i u nekoliko dvosložnica.“ (Vukušić i dr., 2007: 89) U imenici *nōć* u kojoj dugosilazni naglasak ostaje samo u N i A jd., a u ostalim se padežima preinačuje u kratkosilazni ili kratkouzlazni, naglasak se prenosi neoslabljeno – *ù nōć*. Još neki primjeri u kojima je prenošenje neoslabljeno su: *ù jesēn, pò zob, òd radosti*. Oslabljeno prenošenje naglaska vidi se u primjeru imenice *smřt – prèd smrt*. (Vukušić i dr., 2007: 89)

3.4. Prenošenje naglaska sa zamjenica

Kao što je već spomenuto, prenošenje naglaska kod prijedloga i enklitičkog oblika zamjenice obvezno je, a u knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* to je objašnjeno ovako: „Kad se jednosložni prijedlog koji završava na vokal nađe pred enklitikama *me, te, se, nju*, on dobiva dugouzlazni naglasak: *pó me, zá me, ú se, zá nju*; pred enklitikom bez sloga, na prijedlogu je dugosilazni naglasak: *pô nj, zâ nj, û nj*.“ To pomicanje, kao i pomicanje naglaska kod *sà mnōm* prirodno je svim govornicima hrvatskog jezika, bez obzira na njihov startni idiom. Razlog tomu povijesne je naravi, potiče još iz praslavenskoga jezika: „Kao posljedica njihova ranijeg statusa punih oblika akuzativni oblici *me, te, se, nj, nju* jedini su enklitički zamjenički oblici uz koje u suvremenome hrvatskome standardnom jeziku dolaze prijedlozi: *ùzā te, pòdā nj, prèdā me, zà me, ù se, zâ nj, između se...*“ (Delaš, 2003: 25) Jednosložni prijedlozi koji završavaju na suglasnik, na kraju dobivaju dugo *a* te postaju dvosložni s kratkosilaznim naglaskom na prvom slogu: *kròzā nj, ùzā te*. (Vukušić i dr., 2007: 191) Prenošenje naglaska u zamjenica redovito je oslabljeno: *zà sebe, ù njega, pò nās, zà vās*. (Vukušić i dr., 2007: 190) U takvom spoju prijedloga i naglašenoga oblika zamjenice (npr. *na mène, od vās*) naglasak se ne mora nužno ostvariti na prijedlogu, a to se u komunikaciji nerijetko i događa. Naglasak će prenijeti samo izvorni novoštokavski govornici (*nà mene, òd vās*), iako, ako prijedlog ima više slogova (*ispòd njē, pokrāj njīh*), većina neće izvršiti prenošenje. (Delaš, 2003: 26) Neoslabljeno je prenošenje u zamjenice *sām: ì sām, nì sām*. (Vukušić i dr., 2007: 190) Zamjenički izrazi kao što su: *tkò mu drágo, kòji mu drágo* javljaju se i u liku sa silaznim naglaskom na *drâgo – kòjī mu drâgo*. (Vukušić i dr., 2007:191)

3.5. Prenošenje naglaska kod glagola

U članku *Naglasak na proklitici* autorica H. Delaš navodi: „Akcentuacija prednaglasnica ispred glagola može se promatrati samo u svezi s negacijom *ne* i veznicima, jer prijedlozi dolaze kao prefiksi i pišu se zajedno s osnovnim glagolom, s kojim čine jednu riječ.“ (Delaš, 2003: 26) Naglašavanje prednaglasnica ispred glagola, u većini slučajeva, može se promatrati kao i naglašavanje složenih glagola: npr. *nè rādim i nè pjevām* odgovara naglasku *zàrādīm i zàpjevām*. Međutim, neki složeni glagoli u prezentu na jednosložnom predmetku imaju kratkosilazni nastavak, npr. *pījēm – pòpījēm, krījēm – pòkrijēm*, a to znači da se pomicanje

naglaska na predmetak kod ovih glagola odvija po pravilu neoslabljenog pomicanja naglaska: *nè pijēm – pòpijēm*. Jedino se u ovim slučajevima naglašavanje sveze glagola i niječne čestice *ne* ne podudara s naglašavanjem složenih glagola (Delaš, 2003: 27). No, tu se javlja i problem prenošenja naglaska sa složenih glagola na česticu *ne*, npr. *nè popijēm, nè pokrijēm*. Kao i kod aorista, tu se traži „da se naglasak pomiče na negaciju *ne* s oblikā koji su najmanje trosložni i obično već prefigurirani: *sāčūvā – nè sāčūvā, zadržā – nè zadržā...*“ (Delaš, 2003: 27) Iako je riječ o neoslabljenom pomicanju, većina govornika hrvatskog standardnog jezika u ovakvim slučajevima ne pomiče naglasak (*ne sāčūvā, ne zadržā...*) (Delaš, 2003: 27). Dakle, prenošenje naglaska s glagola na niječnicu *ne* neoslabljeno je u naglasne jedinice *pòčēti – pòčnēm: nè počnēm, nè doprēm, nè umrēm, nè razdrēm, nè raspēm* te u svih naglasnih jedinica u 2. i 3. osobi jednine aorista: *nè oslijēp(ī), nè upāmt(ī)* itd. (Vukušić i dr., 2007: 153).

3.6. Prenošnje naglaska u ustaljenim izrazima

Naglasak se često prenosi u ustaljenim izrazima, čvršćim leksičkim svezama i frazemima (*ko zā vraga, poznavati koga ū dūšu, íci komu nā rūku*). Prenošnjem naglasaka na prednaglasnice u nekim izrazima lakše se raspoznaje predstavlja li navedeni izraz frazu ili uobičajenu svezu riječi, npr.: *čovjek kao òd brda odvaljen*, ali *selo je daleko od bŕda; gledao je ū rŭke*, ali *posložili smo sudbinu u rŭke najsposobnijeg...* (Martinović, 2014: 101) B. Martinović u knjizi *Na putu do naglasne norme – oprimjereno imenicama* navodi: „Za frazem je značajno reproduciranje, pojavljuje se u gotovu obliku, ustaljeni su u jeziku dugom uporabom pa nose i trag naglasnih preinaka koje danas nestaju“ (Martinović, 2014: 101). U uporabi se prenošenje naglaska na prednaglasnicu kod frazema ne drži neobičnim, dok se kod slobodnih sveza drži „regionalno obojenim, arhaičnim i stilski obilježenim.“ (Martinović, 2014: 102)

4. Istraživanje

4.1. Opis istraživanja

B. Martinović u knjizi *Na putu do naglasne norme – oprimjereno imenicama* navodi kako smo “Svakodnevno izloženi određenome obliku standarda (koji se naziva uzusom), posebice kroz javne medije, pa se ondje počesto traže uzori (čije izgovorne značajke katkad nisu proširene i u većine govornika).” (Martinović, 2014: 24) Autorica Martinović dodaje i kako se baš u medijima, pedagoškoj praksi i javnim istupima ostvaruje „općeobvezatni, formalni, neutralni, referencijalni tip standardnog jezika“. (Martinović, 2014: 24) Slično tome, Milas u svom članku *Prenošenje silaznoga naglasaka na prednaglasnicu (Je li ispravno Radim u školi ili Radim u školi?)* navodi emisije na javnoj televiziji kao primjere neutralnog književnog govora, te ako na primjer prevladava govor s neprenošenjem naglasaka kojeg ljudi s različitih govornih područja smatraju neutralnim, takav govor treba prihvatiti. (Milas, 2014: 137) S druge strane, autorica Helena Delaš u svojoj *Hrvatskoj preskriptivnoj akcentologiji* spominje kako se nesklad u naglašavanju najviše očituje na radiju i televiziji, gdje je govoreni standard rijetko u upotrebi. (Delaš, 2013: 20)

Kao izvor istraživanja korišteni su primjeri iz medija. Promatralo se prenošenje/neprenošenje naglasaka na prednaglasnicu kod voditelja s različitih TV-kuća (RTL Televizija, Nova TV, HRT). Primarno, promatralo se pridržavanje norme pri naglašavanju glagola s niječnom česticom *ne*, a zatim i ostali slučajevi prenošenja naglasaka na prednaglasnicu, koji nisu normativno propisani (prenošenje naglasaka s imenica i zamjenica na prijedloge i veznike).

Istraživanje se provodilo tijekom dva dana: 23. i 24. kolovoza 2020. godine, kada su se promatrale emisije iz arhive HRT-a, Nove TV te RTL televizije. S HRT-a je poslušana reportaža novinarka Zdravke Giacometti, s RTL Televizije poslušane su emisije voditelja *RTL Direkta* – Zorana Šprajca i Mojmir Pastorić. S Nove TV preslušane su Vijesti Nove TV koje su vodili Saša Kopljar (Vijesti Nove TV, 9. 11. 2020.) i Petar Pereža (Vijesti Nove TV, 22. 3. 2020.) te Dnevnik Nove TV voditeljice Romine Knežić. (Dnevnik Nove TV, 16. 3. 2020.)

B. Martinović navodi: „Osluškujući govor u elektroničkim medijima, svakako treba razlučiti govor spikera i voditelja od govora novinara i izvjestitelja jer su i istraživanja pokazala da nisu jednako »normativno uzorni«.“ (N. Zgrabljic, S. Hršak, 2003.) D. Kalogjera (2003: 186) u istraživanjima bi dao prednost prosječnomu obrazovanom govorniku.“ (Martinović, 2014: 27)

Pretpostavka je da se većina voditelja pridržava norme kada se govori o obveznom prenošenju naglaska na prednaglasnicu. Međutim, kada je prenošenje naglaska na prednaglasnicu fakultativno, očekuju se razlike s obzirom na TV-kuću kojoj voditelji pripadaju, odnosno s obzirom na svakog pojedinog voditelja jer je takvo (neobvezno) naglašavanje različito kod svake osobe, u ovom slučaju voditelja/voditeljice. Cilj je istraživanja ustvrditi trebaju li se mediji smatrati uzorima kada je riječ o pravilnom naglašavanju, posebice kada je riječ o prenošenju naglaska na prednaglasnicu.

4.2. Rezultati istraživanja

4.2.1. Prenošnje naglaska s glagola

Kao što je i očekivano, u svim TV-kućama voditelji su se pridržavali propisane norme. U svim primjerima, prenošenje se događa po pravilu oslabljenog pomicanja naglaska, „pri kojem prednaglasnica uvijek ima kratkouzlazni naglasak.“ (Delaš, 2013: 16) Tako su uočeni primjeri kao što su: *nè pām̄ti, nè znām̄, nè mōrate* (RTL Direkt, 14. 5. 2020.), *nè smiju* (HRT, 23. 12. 2019.). U Vijestima Nove TV čuo se i primjer hiperkorektnog prelaženja uzlaznog naglaska na prednaglasnicu: *nè mogu* (Vijesti Nove TV, 22. 3. 2020.) koje je poželjno u suvremenom hrvatskom govoru (Varošaneć Škarić, 2003: 478). U navedenim primjerima događa se samo prenošenje naglaska na niječnu česticu, s obzirom na to da naglašeni glagoli nemaju predmetka, a primjeri s pomicanjem naglaska na predmetak nisu uočeni.

4.2.2. Prenošnje naglaska sa zamjenica

U knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* navodi se sljedeće: „U zamjenica je prenošenje naglaska redovito oslabljeno, tj. naglasak se prenosi kao kratkouzlazni.“ (Vukušić i dr., 2007: 190) U svim primjerima koji su uočeni, prenošenje naglaska na prednaglasnicu nije obavezno, stoga se ne radi o poštivanju ili nepoštivanju norme, ali uočavaju se razlike među pojedinim TV-kućama. Primjeri u kojima se naglasak sa zamjenice prenosi na prednaglasnicu uočava se većim dijelom kod voditelja s HRT-a: *zà njīh, ù tomē*. (HRT, 23. 12. 2019.) Voditelji Nove TV u promatranim slučajevima ne prenose naglaske sa zamjenice na

prednaglasnicu: *među njīmā, za tō, u tō* (Vijesti Nove TV, 9. 11. 2020.), *u òvom* (*Dnevnik Nove TV*, 16. 3. 2020.). Voditelji RTL Televizije većinom prenose naglaske na prednaglasnicu: *ù tō, ù tōj* (*RTL Direkt*, 14. 5. 2020.), *ò tomē* (*RTL Direkt*, 8. 1. 2020.), ali javljaju se i rijetki slučajevi u kojima ne prenose: *u kòjem, u njôj*. (*RTL Direkt*, 8. 1. 2020.)

4.3. Zaključak istraživanja

Voditelji sa svih proučavanih TV-kuća pridržavaju se norme hrvatskog standardnog jezika, a to se odnosi na prenošenje naglaske s glagola na niječnu česticu *ne*. Kada se govori o fakultativnom prenošenju naglaske na prednaglasnicu (kod zamjenica), javljaju se raznolikosti u izgovoru voditelja s pojedinih TV-kuća, što je posve uobičajeno i očekivano. Međutim, kao što je već spomenuto, kao opći putokaz trebali bi poslužiti jezični priručnici, a ne primjeri iz medija. (Delaš, 2013: 20)

5. Zaključak

Prenošenje naglasaka na prednaglasnicu obvezno je u nekim slučajevima, dok je u ostalima prenošenje moguće, ali nije obavezno. Većina govornika pridržava se norme, a kada se govori o neobaveznom prenošenju, bitan je čimbenik regionalna pripadnost govornika. U nekim područjima (Osijek, Požega, Zadar, Split...) prenošenje je uobičajenije. U gramatikama na koje se ovaj rad oslanja samo prenošenje naglasaka na prednaglasnicu u obveznim slučajevima točno je određeno, dok u ostalim slučajevima nije jasno definirano. Prema rezultatima istraživanja može se zaključiti da se u medijima generalno poštuje norma, a prenošenje naglasaka na prednaglasnicu u ostalim slučajevima, npr. sa zamjenica na veznike i prijedloge individualno je. Neki smatraju da je govor medija primjer neutralnog književnog govora, dok drugi smatraju da se u medijima najčešće čuje nesklad pri naglašavanju riječi. Jezični priručnici smatraju se najpouzdanijima kada se javlja pitanje prenošenja naglasaka na prednaglasnicu te općenito pravilnog naglašavanja riječi.

6. Literatura

- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 2005. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb
- Delaš, Helena, 2003. *Naglasak na proklitici*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 29, str. 21-31.
- Delaš, Helena, 2013. *Hrvatska preskriptivna akcentologija*, PERGAMENA, Zagreb
- Martinović, Blaženka, 2014. *Na putu do naglasne norme – oprimjereno imenicama*, Hrvatska sveučilišna naklada, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Zagreb
- Martinović, Blaženka, 2006. *Odmaci od preskriptivne naglasne norme*, u: Riječki filološki dani – Zbornik radova 6., str. 247-259.
- Milas, Mate, 2014. *Prenošenje silaznoga naglasaka na prednaglasnicu. Je li ispravno Radim u školi. ili Radim u školi.?*, u: Jezik 61., 4-5, str. 131-139
<https://hrcak.srce.hr/133516>
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo, 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb
- Varošaneć Škarić, Gordana, 2003. *Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru*, u: Govor 20., 1-2, str. 469-489
- Vukušić, Stjepan; Zoričić, Ivan; Grasselli-Vukušić, Marija, 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, GLOBUS, Zagreb